

ИВАН КУСТУДИЈА

ОРГАНИЗАЦИОНОМ ОДБОРУ НАУЧНОГ СКУПА
"МОЈКОВАЧКА БИТКА У ИСТОРИЈИ И УМЈЕТНОСТИ"

ДИСКУСИЈА

У овој години обиљежен је још један значајан јубилеј из црногорске ослободилачке историје - осамдесет година *Мојковачке бишке*, или како неки историчари кажу *Мојковачке операције*. Догађај је за памћење и поштовање. Овом догађају, који је на својеврстан начин пун поука и порука, посвећена је потребна пажња кроз бројне облике и садржаје који су до сада остварени и који се намјеравају даље остваривати.

О учешћу и доприносу Црне Горе у Првом свјетском рату постоји доста богата домаћа и страна историографска литература, настала од настанка догађаја до данас. Неспорно је да постоји велики изворни материјал - домаћи и страни, као и обимна и богата мемоарска грађа. С обзиром на ове тврдње, поставља се питање да ли је остало неко питање необрађено, погрешно обрађено, недоречено и сл. Мислим да постоји много историјских апорија на ову тему. Дакле, доста је пружено могућности за збуњеност, честу беспомоћност у тумачењу, огромне нејасноће, логичке тешкоће, велики број сумњивих и спорних ствари у тумачењу итд. Мене као историчара, коме ова област није ужа специјалност, интересују многа отворена питања и дилеме у вези са учешћем Црне Горе у Првом свјетском рату. Оно што нам је дала историја као наука, мислим да је мало, непотпуно, а врло често и нетачно. Сматрам да се овом проблему прилазило без научне строгости и одговорности. Субјективни чиниоци су били у првом плану и на штету научне истине. Политика и идеологија често су биле темељи презентације ове историјске материје. Доста дуго је важило и важи правило садржано у рије-

чима проте Матије Ненадовића упућених Сими Милутиновићу Сарајлији, који се одлучио да пише историју Србије. Он га је упозорио: "Ако успишеш истину, изгубићеш глву, јер ће те посјећи господар Милош, ако успишеш лаж, глава ће ти остати, али ћеш изгубити част".

Било је доста примјера да су многи за власт нудили част и да су лако замакали перо у мастило. Не може ми бити јасно како је познати историчар - универзитетски професор Владимир Ђоровић у књизи *Историја Југославије*, поред осталог, написао и ово: "Црногорци у Првом свјетском рату не тукосе ниједну битку достојну спомена, а као завршетак лошег држања дошло је женско упуштавање Ловћена". Или, познати историчар Станоје Станојевић, између осталог, каже; "Више је пало жртва у одбрани ма којег мачванског села, него у свим борбама које су Црногорци водили у овом рату" (мисли се на Први свјетски рат - И.К.). Стеван Јаковљевић у својој *Српској шрилогији*, јунаштво Црногораца назива шарлатанством и окривљује Црну Гору што је србијанска војска 1915. године морала прећи гладна преко њене територије. Наш професор Андрија Лубурић, у књизи *Документи I и Документи II* све владаре и владике из куће Петровића назива издајницима, чак и за Петра I каже да је издао Карађорђа јер му није послао помоћ. Уосталом, како рекох, овако су писали сви они који су јевтино куповали перо и мастило.

Књига Милутина Д. Нешића *Петровићи - Његуши*, Нови Сад, 1939. била је забрањена. Колико је била пресудна ова реченица за њену забрану: "После неумрле династије Немањића највише су задужили српство славом увенчани Петровићи - Његуши". Није непозната ствар и није никакво историјско чудо, што је за политичка документа из Николиног периода, да би се добила и користила, требало добити *народних одобрења* од Министарства просвјете Краљевине Југославије.

Занимљиво је учешће Црне Горе у Првом свјетском рату, занимљива је и величина њеног доприноса. Ту се отварају бројна питања која заокупљују посебну пажњу, као што су: како је дошло до тога да су све одговорне функције црногорске врховне команде заузеле официри војске Краљевине Србије (генерал Божо Јанковић, Петар Пешић, Боривоје Нешић и др.). Ово је усамљен случај у историји да једна независна држава "добровољно" уступи команду над својим оружаним снагама другој држави. Из ове чињенице произилазе многе друге пресудне посљедице. Шта су значиле раније потписане политичке и војне конвенције између Србије и Црне Горе, које су биле на снази у тренутку видовданских догађаја 1914. Шта је послужило српском посланику на Цетињу Гавриловићу да критикује план и распоред црногорске војске. Шта је послужило као аргументација генералу Јанковићу да у енглеском посланству на Цетињу оптужује да Црна Гора има "тајни уговор" са Аустро-Угарском. Шта је пресудно утицало на промјене става дипломатских представништава савезничких сила на Цетињу према Црној

Гори, према Николи Петровићу итд. Дакле, шта је утицало на промјенљив и колебљив став дипломатских представништава савезних сила на Цетињу у односу на Црну Гору и њеног краља. Какве су узрочне везе између уласка Италије у рат и пада Ловћена. Каква је свеукупна улога била Јадранских трупа под командом пуковника Д. Милутиновића. На чему су засноване тврдње, а оне нијесу ријетке у историографији, да "зеленаши нијесу хтјели ни да чују о повратку краља Николе у Црну гору" и "да сваки Црногорац види своју пропаст у независној Црној Гори". Да ли је прејака тврдња која је такође нашла доста чврсто мјесто у историографији, да је Подгоричка скупштина "леgitимна" и произашла власт на њој "легална".

Дакле, постоји огроман број питања која заслужује потребну пажњу и одговоре који ће бити ослобођени свих врста субјективизма, еуфоричности, романтизма, предрасуда, национализма и др. Само таквим одговорима даће се највећи допринос стабилним градитељским реформама и преображајима, јер ћемо се ослободити мита, глорификовања, нихилистичких побуда и сл.

Дакле, много озбиљних и крупних питања која траже одговор. Одговоре на многа имамо, али су непотпуни, често непрецизни а има их и нетачних.

